

De Morgenster

Kerstmorgen, 25 December 2020

Thema: 'Het woord is mens geworden'

Deze kerstviering is zo anders dan de drie kerstmorgenvieringen die ik hier tot nu toe mee mocht maken. Elk jaar spanden we ons in om er samen met de kinderen iets bijzonders van te maken. We toverden de kerk om tot een TV-studio. We hadden bijzondere zangers. Dit jaar is het totaal anders. Deze dienst wordt via een live-stream uitgezonden, vanuit een verder lege kerk. De liedkeuze is er ook op aangepast. Dit jaar geen combo met 'Go tell it on the mountain'. Ik mag hopen dat dat volgend jaar weer kan!

We hebben gekozen voor ingetogenheid – terwijl we tegelijkertijd juist zo met hart en ziel verlangen naar een beetje licht, een beetje hoop, vrede op aarde, visie voor de toekomst. We zouden hier en nu alle zorgen willen vergeten, en elkaar willen toelachen met: 'het komt goed'! De afgelopen jaren hield ik op kerstmorgen steeds een korte kerstmeditatie van een minuut of vijf. De setting waarin we ons nu bevinden geeft ruimte voor meer, voor meer reflectie op het thema van deze dienst dat luidt: 'Het Woord is mens geworden' – een tekst uit het Johannes-evangelie. In een mens is het spreken van God tastbaar geworden. In een mens, niet zomaar een mens, maar in die ene unieke mens. Over hem gaat het bij de evangelist Johannes. De evangelist Johannes kent de geboorteverhalen van Lukas en Mattheüs. Dat zijn beeldende geschiedenissen waarin engelen optreden, herders, wijzen uit het Oosten. Johannes wil het allemaal nog een keer vertellen, maar dan op zijn eigen manier.

Lukas vertelt de geboortegeschiedenis als een schilder van de realistische school. Hij geeft er jaartallen bij en allerlei details die tot op de dag van vandaag onze kerststallen vullen: waar was het precies, wie waren er bij? Welke keizer stond toen afgebeeld op de munten en moest vereerd worden als was hij God?

Matteüs heeft ook zijn eigen geboorteverhaal. Jezus is voor hem de vervulling van oude beloften. Hij vertelt het verhaal vooral vanuit het gezichtspunt van Jozef, de verloofde van Maria. En als enige vertelt hij ook over de wijzen uit het Oosten. Net als bij Lucas is het verhaal bij hem met de handen te grijpen. Het gaat over heel concrete plaatsen en mensen.

Johannes echter kiest een andere benadering. Hij is meer een abstract schilder. Hij geeft geen details, maar slechts een impressie van het geheel. Een wit vlak bijvoorbeeld, met daarop slechts een pijl van boven die naar beneden wijst. Lukas schildert van beneden naar boven. Johannes doet het precies andersom. Hij schildert vanaf de bovenkant, vanuit de hemel. Hij laat Gods zoon neerdalen vanuit de hemel om een tijd met ons te zijn en dan weer terug te keren. Johannes wil een verhaal vertellen over een mens die transparant bleek te zijn tot op God, een mens in wie wij Gods glorie hebben mogen zien.

Maar hoe kun je dat duidelijk maken aan de mensen? Waar moet je beginnen? Hoe zal hij direct in de eerste zin duidelijk kunnen maken dat het in deze mens om God zelf zal gaan? Dat in hem het diepste scheppingswoord zelf aan het woord komt? Johannes theologiseert tot op de grenzen van het mogelijke. Kan hij zich een tijd voorstellen dat dit christuskind, deze unieke mensenzoon, er niet al was? Dat hij er niet al was in Gods gedachten? Hij kan het zich niet voorstellen. Uiteindelijk, ja uiteindelijk, misschien wel tegen beter weten in, tegen alle krantekoppen in, tegen alle dood en verderf in, durft Johannes het te denken: dat alles vanaf het begin gebouwd is op liefde, op relatie.

Dan valt alles op zijn plek. Hij wil ons vertellen over een woord als was het het scheppingswoord zelf. Hij wil het hebben over creatie, tot aanschijn roepen. Over een nieuwe schepping die aansluit bij hoe het in wezen is, hoe het bedoeld is, hoe het mag zijn. En zo komt hij tot zijn gedurfde openingszinnen. Johannes schrijft, op het papyrusblad voor hem: *'In het begin was het Woord'*. Denkt hij aan het uur nul, aan de Big Bang? Alsof Johannes daar ook maar enige notie van zou kunnen hebben. Maar het gaat Johannes niet om een leer van het *zijn*. Het gaat hem om geschiedenis, om wording, om mens-wording. Het gaat ook om *onze* mens-wording. Hoe we zullen worden wie we ten diepste al zijn. Als wij dat vergeten zijn, dan is het de roep van God die ons wakker schudt. Zoals God uit het duister riep: 'kome er licht', en er was licht, zo roept God mensen uit de puinhopen van hun leven tot echt mens-zijn. Vorige week ging ons land voor de tweede maal op slot. Ditmaal nog heftiger dan de eerste keer in het voorjaar. Velen van ons worden gedwongen om pas op de plaats te maken. Niet allen natuurlijk, en dan denken we allereerst aan de mensen in de ziekenhuizen. Maar voor velen van ons geldt het inderdaad wel: dat je wel móet nadenken over de vraag waar we met z'n allen naar toe gaan, als samenleving, maar ook wat betreft jezelf. Allerlei plannen kun je niet uitvoeren. Wat blijft er over van waarde? Vinden we waarde misschien nu ook ergens anders?

'In het begin was het woord', schrijft Johannes. Er was in die dagen een populaire filosofische school die het ook vaak over het 'woord' had, het woord als de dragende grond van het bestaan. Dit woord maakt zich manifest in alles wat er is, en verschaft zo zekerheid. Het zorgt er voor dat alles zich zo gedraagt als het zich van nature moet gedragen. Er zit rede achter de dingen, een dragend woord, de logos. Is dat het woord waar Johannes het over heeft? Hij gebruikt weliswaar de filosofische termen van die dagen, maar hij vult het met een hebreeuwse betekenis.

De associatie die hij bij ons op wil roepen is dat het over hetzelfde woord gaat waarmee God de dingen tot aanschijn heeft geroepen, het scheppende, creatieve woord dat er in beginsel is. Johannes schrijft een nieuw scheppingsverhaal, en daarmee ontstaan er twee verhalen die elkaar gaan uitleggen, die elkaar oproepen. Genesis 1 naast Johannes 1. Het woord uit het Johannes-evangelie is hetzelfde woord dat orde in de chaos heeft gebracht, door licht van duister te scheiden. Daar hebben we gisteravond in de kerstnachtdienst op ingezoomd. Maar we willen nu, op kerstmorgen nog verder denken. Het woord uit het Johannes-evangelie doet denken aan het woord van de tweede en de derde scheppingsdag waar opnieuw scheidingen werden aangebracht, tussen water onder en water boven, tussen land en zee. Het is het woord dat leven brengt. Die waanzinnig uitbundige variatie van de wezens in de zee en op het land. En als allerlaatste dan: de mens.

Met dit hele verhaal van de schepping hebben de ballingen in Babylon zich moed ingesproken. Hun omgeving heeft gespot: waar is nu je God? En één uit hun midden heeft het aangedurfd om te zeggen: onze lage staat is geen bewijs van de onmacht van onze God. Wacht maar, er zal een nieuwe exodus komen. Durf verder te kijken dan de oppervlakte. Durf te denken dat alles gewenst is, in beginsel, vanaf het begin. Het is alsof we daar onszelf ook in terug kunnen horen. Als God werkelijk die krachtige, ja zelfs almachtige God is, dan had Corona toch geen kans moeten kunnen krijgen? Zo wordt wel gedacht, misschien zelfs wel gespot. Voor we het weten gaan we uitrekenen wat God allemaal niet moet doen en laten. Voor we het weten gaan we God gelijkstellen met geluk en voorspoed. Maar dan verlaten wij God op het moment dat het ons tegen zit, dan laten we niet meer toe dat God ook tot ons zal komen in onze diepste nood. Maar stel je eens voor dat God er alleen maar voor het

geluk zou zijn. Dat hij niet aangeroepen zou mogen worden in ziekte, of als de dood nadert, of als alles je uit handen geslagen is.

Toen, lang geleden, daar in Babel was er temidden van de ballingen een geniaal dichter. Hij verbrak het zwijgen. Hij of zij schreef die poëtische verbeelding van de schepping. In het leerhuis leren we dat Genesis 1 een veel jongere tekst is dan het verhaal dat er op volgt, dat over Adam en Eva in de tuin. Ooit zijn deze twee verhalen tot een eenheid samengebracht. En zo wil ik ze op deze morgen ook samen lezen, met het oog op Johannes. Het eerste scheppingsverhaal eindigt met de rust van de sabbat. Het tweede scheppingsverhaal herneemt dan de schepping van de mens.

Adam. In dat tweede verhaal wordt er iets fundamenteels duidelijk: aan de ene kant is de mens verbonden met de aarde waaruit hij voortkomt, maar tegelijk is de mens ook anders. De mens is namelijk geroepen om *antwoord* te geven. 'Adam, waar ben je?', is de eerste en fundamentele vraag die aan de mens wordt gesteld, door God zelf. Adam, verberg je je voor mij? Of wil je met mij in relatie treden?

Wil je meedoen met verder scheppen? Wil jij de liefde die ik jou geef beantwoorden met liefde voor mij, voor elkaar, voor de schepping waaruit je voortgekomen bent? Het is een oervraag die nooit tot zwijgen zal komen.....

Johannes schrijft: '*Het Woord is mens geworden en heeft bij ons gewoond.*' Letterlijk schrijft hij: 'het woord heeft onder ons zijn tent opgeslagen', het heeft bij ons gekampeerd. Dat is een beeld waarin we de geschiedenis van de uittocht herkennen. God verbleef toen in een tent, als een uiterst beweeglijke, meetrekkende God, een God die niet gebonden is aan plaats en steen, aan glas en beton, maar die meegaat in een tent. Daar ging het afgelopen zondag over, op de vierde advent, toen David aangaf een vaste tempel te willen bouwen. Johannes schrijft: '*Het Woord is mens geworden en heeft bij ons gewoond., vol van goedheid en waarheid, en wij hebben zijn grootheid gezien, de grootheid van de enige Zoon van de Vader.*' Dat is het kerstevangelie, uit de mond van Johannes. Terugdenkend aan de twee scheppingsverhalen samen, aan de mens die geroepen is om antwoord te geven maar die zich verbergt voor God, is dit het kerstevangelie: het woord is mens geworden, en in hem zien we een Adam, een mens, die zich niet hoeft te verbergen. Een mens die antwoord geeft. *Ja, hij is woord en antwoord in één.* Hij leeft helemaal in eenheid, uit relatie met de Vader.

De bijbelgeleerden noemen dit 'een hoge manier van spreken over Jezus'. Het is anders dan bij Lucas, het is echt zoals eerder gezegd een pijl vanuit de hoge naar beneden. Het is de schepping zoals bedoeld: niet langer verbergen we ons maar geven we antwoord. Johannes schrijft: 'Het woord is mens geworden, vol van goedheid en waarheid'.

Johannes spreekt hier als een rabbijn die zijn bijbel goed kent. 'Goedheid en waarheid' is het hebreeuwse begrippenpaar 'chesed en emet'. Dat kun je vertalen met 'genade en trouw', of 'goedheid en waarheid'. Johannes herinnert hier aan Gods trouw in zijn verbond. God gaat een band aan met mensen en verbreekt die niet. Die goedheid, die trouw wordt manifest in het mensgeworden woord. Zo komen we vanuit het verleden van de schepping, het woord in den beginnen, bij het heden, bij een wereld die snakt naar waarheid, naar recht. Temidden van die wereld is het Woord manifest geworden. Overal waar wij dat Woord verder vertellen, in onze woorden en daden, daar is dat Woord present. En zo mag er toekomst zijn. Zo wordt iedere dag opnieuw een scheppingsdag waarin het licht geroepen wordt. Zo wordt iedere dag opnieuw een dag waarin scheppen als scheiding maken doorgaat. Johannes vertelt van een scheppingswoord dat lichaam wordt in een mensenkind.

Het heeft onder ons gewoond. Ieder kind is een wonder, maar dit kind is een wonder bij uitstek. Gods Woord woont in hem, Gods scheppende, creatieve Woord. Dit kind zal God zó present stellen dat het verhaal over hem nimmermeer zal verstommen. Waar wij in wanhoop ten onder gaan is hij onze hoop. Waar wij elkaar verliezen door geweld is hij de vredesvorst. Waar wij elkaar verliezen en niet zien staan is hij de goede herder. Waar wij ons toesluiten voor elkaar is hij de deur. Geïnspireerd door dat verhaal mogen wij elkaar tot zegen zijn, als medescheppers. Dat dat zo moge zijn.

Erik van Halsema